

Bijlage HAVO

2009

tijdvak 2

	geschiedenis
tevens oud programma	geschiedenis

Bronnenboekje

Ten oorlog! Europese oorlogen 1789 - 1919. Oorlog als maatschappelijk fenomeen

bron 1

Auguste Julien Bigarré, de Franse gouverneur in de Spaanse stad Aranjuez, beschrijft de strijd tegen de Spaanse leiders Morales en Hernández, bijgenaamd El Abuelo, de "grootvader", in de zomer van 1811

Op een ontzettend hete dag werden onze schildwachten bij de Ocañapoort verrast. De twee boevenleiders reden in galop te paard door de hoofdstraat naar het grote plein onder het schreeuwen van: "Lang leve koning Ferdinand VIII" (de door Napoleon afgezette koning van Spanje). Zij werden gevolgd door vijfhonderd van hun mannen. Nadat ik door een schildwacht was gewaarschuwd, sprong ik op mijn paard en reed zo onstuimig op hen in, dat zij op de vlucht sloegen en zij zich buiten de stad verspreidden. Ik zag dat El Abuelo vlak voor me reed en zette de achtervolging in, op de voet gevolgd door mijn adjudant en twintig ruiters. Met mijn paard in volle vaart stond ik plotseling voor een kanaal van zes meter breed. Ik probeerde er overheen te springen, maar mijn paard haalde het niet en ik belandde middenin het kanaal, samen met mijn adjudant en vier ruiters. (...)

Op 6 juni hoorde ik dat El Abuelo en zijn strijders de nacht zouden doorbrengen in Uclés. 's Avonds werden vierhonderd soldaten en vijftwintig ruiters verzameld bij de stad. Toen zij de stad binnenvielen was er geen verzet. Ze vertelden me in welk huis El Abuelo verbleef en ik liet het omsingelen. Er werd op ons geschoten, maar onze infanteristen hadden de deuren al geforceerd. Zij stormden naar binnen en doodden vier Spanjaarden. El Abuelo, die met zijn vrouw in bed lag, wist zichzelf echter in veiligheid te brengen door in zijn nachthemd uit een zolderraampje te klimmen en in de tuin te springen. Er werden meer dan twintig schoten op hem afgevuurd, maar toch wist hij weg te komen in het open veld.

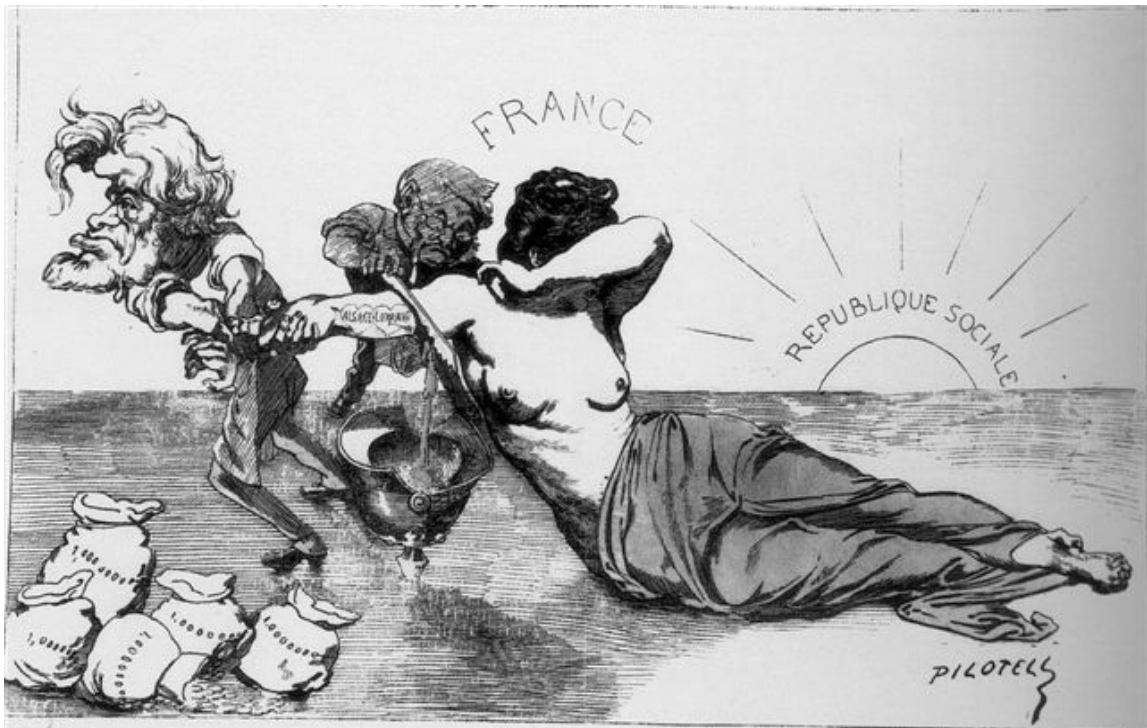
bron 2

Sir Andrew Smith, hoofd van de medische diensten van het Britse leger, schrijft op 20 juni 1854 in Londen een nota over een Brits ontwerp voor karren om gewonden te vervoeren

Deze wagens zullen ongetwijfeld nog gebreken hebben. De medische officieren zullen dus in staat zijn om verbeteringen aan te brengen in deze hulpmiddelen, die het Britse leger alleen in theorie kent, maar die de Fransen al vanaf 1792 gebruiken. Hoewel de Fransen al zolang gebruik maken van wat wij nu gaan ontdekken zal er nog veel moeten gebeuren voordat ze op een bevredigende manier zijn te gebruiken.

bron 3

Een prent van de Franse kunstenaar Georges Pilotell uit 1871, gepubliceerd in *The Executive*, met als titel "De uitvoerende macht"

Toelichting bij de prent

De twee mannen links zijn Thiers en Favre, leiders van de Franse Republikeinse regering.

Op de arm van de liggende vrouw staat "Elzas-Lotharingen", boven haar hoofd staat: "Frankrijk".

Op de geldzakjes links staan grote getallen.

Boven de ondergaande zon staat "sociale republiek".

bron 4

De Duitse keizer en de Russische tsaar zijn volle neven en hebben een goed contact met elkaar; ze noemen elkaar Willy (Wilhelm II) en Nicky (Nicolaas II). Aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog wisselen zij in het Engels de twee volgende telegrammen uit

Moskou, 28 juli 1914

Beste Willy,

Op dit cruciale moment vraag ik je om mij te helpen. Aan een verzwakt land (Servië) is een gemene oorlog verklaard. De verontwaardiging hierover in Rusland, die overigens door mij wordt gedeeld, is enorm. Ik voorzie dat ik binnenkort de druk die op mij wordt uitgeoefend niet meer zal kunnen weerstaan. Ik zal dan maatregelen moeten treffen, die tot een vreselijke oorlog zullen leiden. Om te proberen een dergelijke tragedie te voorkomen, vraag ik je om alles te doen wat in jouw vermogen ligt om je bondgenoten ervan te weerhouden te ver te gaan.

Nicky

Berlijn, 28 juli 1914

Beste Nicky,

Onze hartelijke en innige vriendschap in beschouwing nemend, zal ik al mijn invloed gebruiken om samen met jou tot een bevredigende oplossing te komen. Ik vertrouw erop dat je mij zult helpen om eventuele problemen die zich nog kunnen voordoen, te overwinnen.

Je toegewijde vriend en neef,

Willy

bron 5

Op 1 augustus 1914 noteert tsaar Nicolaas II in St. Petersburg de gebeurtenissen van die dag in zijn dagboek

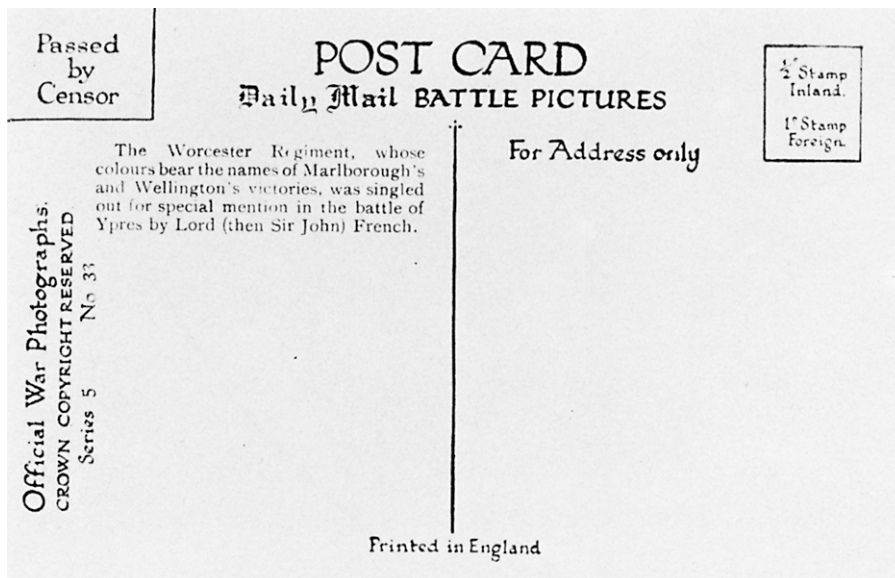
's Morgens waren er de gebruikelijke verslagen.

Na het ontbijt liet ik Nicolasja komen en ik stelde hem op de hoogte van zijn benoeming tot opperbevelhebber totdat ik me in de toekomst zelf bij het leger zou voegen.

Maakte een wandeling met de kinderen. Om 6.30 uur gingen we naar een kerkdienst. Toen we weer teruggekeerd waren, vernamen we dat Duitsland ons de oorlog had verklaard. We dineerden met Olga, Dimitri en Ioann. 's Avonds kwam de Engelse ambassadeur met een telegram van Georgie (koning George V van Groot Brittannië, een volle neef van de tsaar). Samen met hem lang bezig geweest met het opstellen van een antwoord. Daarna zag ik Nicolasja en Frederiks. Dronk thee om 12.15 uur.

bron 6

Voor en achterkant van een Britse briefkaart uit 1915

Vertalingen van de relevante teksten

Op de voorkant van de briefkaart:

The Worcesters going into action: Het Worcester regiment trekt ten strijde.

Op de achterkant van de briefkaart:

Passed by Censor: goedgekeurd door de censuur.

Post card: briefkaart

Daily Mail Battle pictures: Daily Mail (Britse krant) foto's van het slagveld

Het Worcester regiment, waarvan de vaandels de namen dragen van de overwinningen van Marlborough en Wellington (twee beroemde Britse veldheren uit de achttiende en negentiende eeuw), werd onderscheiden met een speciale vermelding in de slag bij Ieper (1915) door Lord (toen nog Sir John) French (de Britse opperbevelhebber in die tijd).

Official War Photographs: officiële oorlogsfoto's

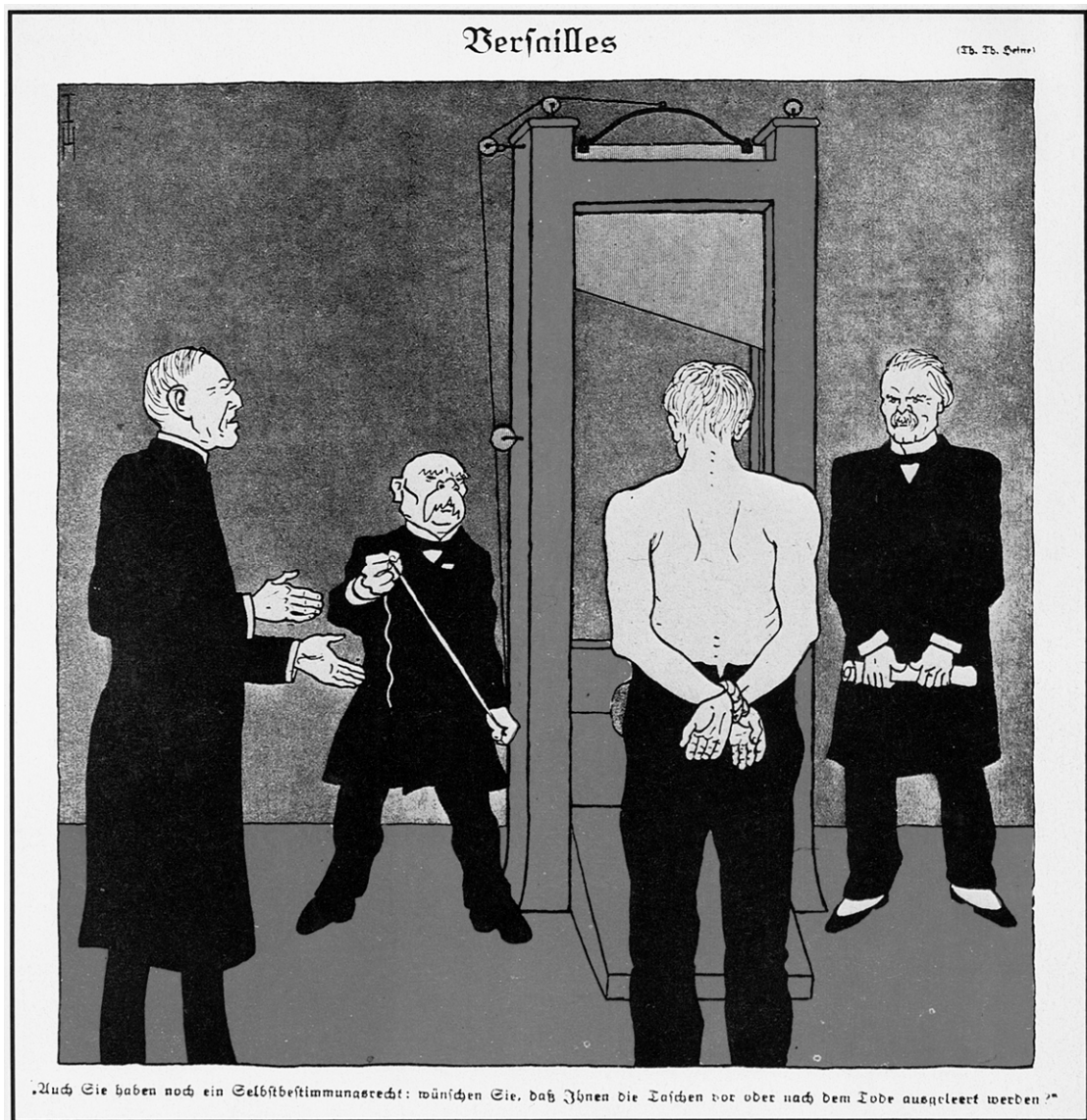
bron 7

In de Manchester Guardian van 10 februari 1915 schrijft de correspondent uit Londen

Het verzoek van de Britse regering aan de vakbonden om steun bij de werving van vrouwen voor arbeidsplaatsen in de industrie, is door vakbondsleiders niet bepaald enthousiast ontvangen. Een bekend vakbondsman, die ik vandaag hierover sprak, zegt dat het voorstel vijandig en met argwaan wordt bekeken. Het toelaten van vrouwen tot mannenberoepen zal zeker leiden tot arbeidsconflicten. "De regering", zegt hij, "lijkt alleen de eisen van dit moment te overwegen: zij hebben niet beseft dat wanneer vrouwen eenmaal bij bedrijven zijn toegelaten, de werkgevers zullen vechten om ze vast te houden."

bron 8

Een prent uit het Duitse blad *Simplicissimus* van Th. Heine met als titel "Versailles" uit 1920

Onderschrift

"Ook u heeft nog een zelfbeschikkingsrecht, wilt u dat uw broekzakken leeggemaakt worden vóór of na uw dood?"

Toelichting

Links staat president Wilson van de Verenigde Staten, daarnaast staat -met het touw in zijn hand- Clemenceau, premier van Frankrijk en rechts staat Lloyd George, de Britse minister-president.

Dynamiek en stagnatie in de Republiek

bron 9

Nederlandse scheepvaart door de Sont 1562-1657 en 1661-1783, in % van de totale aantallen door de Sont vervoerd

	1562-1657		1661-1783	
	Naar de Oostzee	Naar de Republiek	Naar de Oostzee	Naar de Republiek
aantal schepen	60%	60%	36%	35%
zout	61%		47%	
haring	75%		31%	
Rijnse wijn	79%		67%	
andere wijn	66%		30%	
textiel	35%		38%	
producten uit Azië			32%	
rogge		77%		70%
tarwe		78%		71%
hout				47%

Toelichting

Het zout komt voornamelijk uit Frankrijk, Rijnse wijn is wijn uit het Rijnland (Duitsland), de andere wijn komt voor een groot deel uit Frankrijk, textiel komt voornamelijk uit Holland.

bron 10

Het kleden van de weesmeisjes in het Diaconieweeshuis in Amsterdam rond 1657. Dit schilderij is gemaakt door Jan Victors (1619-1676) en is opgehangen in het Diaconieweeshuis. Rechts onder staan de namen van leden van het bestuur van het weeshuis

bron 11

Twee tekeningen gemaakt rond 1685 door Johannes Thopas van Claes Caeskoper (1650-1729) en zijn tweede vrouw Trijntje Gerrits Stock (1649-1709). Claes Caeskoper was een doopsgezinde olieslager uit Koog aan de Zaan en eigenaar van verschillende oliemolens

bron 12

De Engelsman James Boswell studeert in de Republiek. Vanuit Utrecht schrijft hij zijn vriend William Temple

In dergelijke omstandigheden moet het met deze handelsnatie wel zeer beroerd gesteld zijn. De meeste grote steden verkeren in een droevige staat van verval en in plaats van werk voor iedere sterveling kom je horden arme drommels tegen die in ledigheid van honger omkomen. Utrecht is opmerkelijk verkommerd. Er zijn hele stegen vol stumpers die zich met niets anders in leven houden dan aardappelen, jenever en iets dat ze thee en koffie noemen (...). Je ziet dat de zaken er hier heel anders voorstaan dan de meeste mensen in Engeland denken. Zou de heer William Temple (de vader van zijn vriend die al eerder de Republiek bezocht) deze gewesten opnieuw bezoeken, dan zou hij nauwelijks kunnen geloven welke verbazingwekkende veranderingen ze hebben ondergaan.